

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У
ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M19z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта з додатковою
спеціальністю 013 Початкова освіта
(заочна форма навчання)
Берецька Єлизавета Ігорівна

Керівник: **Панчук Н. П.**,
кандидат психологічних наук,
доцент

Рецензент: **Горбатюк О. В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ.....	9
1.1 Психологічні особливості розвитку комунікативної компетенції старших дошкільників.....	9
1.2. Значення усної народної творчості в розвитку особистості дитини.....	15
1.3. Використання усної народної творчості як засобу формування комунікативної компетенції у старшому дошкільному віці.....	21
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ.....	31
2.1 Методологічні основи дослідження стану сформованості комунікативної компетенції старших дошкільників.....	31
2.2 Методи дослідження комунікативної компетенції дошкільників.....	33
2.3 Результати дослідження комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку.....	37
Висновки до другого розділу	47
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ	48
3.1 Програма розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку	48
3.2 Результати дослідження ефективності використання усної народної творчості у формуванні комунікативної компетенції старших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.....	82
3. 3 Порівняльна характеристика рівнів сформованості видів мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	87

3.4 Рекомендації вихователям дошкільних закладів освіти щодо підвищення комунікативно-мовленнєвого розвитку у старшому дошкільному віці.....	92
Висновки до третього розділу	94
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність дослідження. Питання комунікативної компетенції, її формування у дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою. Її актуальність зумовлена першочерговими напрямками пріоритетних ідей Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту» і «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти, які спрямовані на модернізацію у системі дошкільної освіти, поновлення її змісту, вдосконалення методів та форм навчання дошкільників рідній мові, розвитку мовленнєвого спілкування та культури мовлення, а також сформованості достатнього рівня мовленнєвої та мовної компетенцій, результатом яких виступає комунікативна компетенція. В системі дошкільної освіти розвиток мовлення завжди займав одне з провідних місць. Це відображається в програмах навчання та виховання дітей. Однак, саме підхід до усвідомлення важливості розвитку мовлення, до цілеспрямованої організації мовленнєвої діяльності в закладах дошкільної освіти неодноразово змінювався у відповідності до чинної в різні роки освітньої парадигми.

На сучасному етапі освіта виокремила основним напрям, суть якого в гуманістичному дитиноцентричному стратегічному підході до навчання та виховання підростаючого покоління, що сприяло переорієнтації завдань та змісту мовленнєвої роботи в закладах дошкільної освіти. У зв'язку з вищесказаним, основним завданням розвитку мовлення дітей в період дошкільного дитинства виступає виховання особистості мовної, тобто такої, яка характеризується достатнім рівнем мовленнєво-комунікативної компетентності, яка володітиме навичками вільного і творчого застосування мови в різноманітних ситуаціях життєдіяльності [16].

Проблемою мовленнєвого спілкування дитини дошкільного віку займалися досить велика кількість відомих науковців у сфері дошкільної освіти. Найбільш відомими є такі, як А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан, Т. Котик та інші. Крім того, педагоги і психологи, такі як Л. Виготський, А. Усова, О. Запорожець, К. Ушинський, Є. Фльоріна та інші, літератори В. Анікін, П.

Шейн, А. Афанасьєв, та інші звертали увагу на важливості в житті дитини усної народної творчості. Теоретичні і практичні основи формування комунікативної компетенції досліджувалися науковцями Г. Андрєєвою, І. Бехом, Ю. Ємельяновим, Л. Миловановим, О. Муравйовою, Ю. Жуковим, Л. Петровською, С. Титовим [1]. Теоретичному аналізу поняття «комунікативна компетенція» присвятили свої дослідження такі дослідники, як А. Арушанова, К. Крутій. Вплив казок на мовленнєвий розвиток дітей у дошкільному віці проаналізовано в працях С. Алієвої, Н. Карпінської, Н. Насрулаєвої; питання розвитку зв'язного мовлення дітей висвітлено Л. Фесенко [53, с.428]. Мова виступає як основний засіб спілкування і взаєморозуміння між людьми. Внутрішня культура людини, її моральні погляди, суспільні та естетичні ідеали залежать від знання своєї рідної мови, вмінь користуватись нею. У зв'язку з цим всебічний гармонійний розвиток особистості поєднується зі знанням рідної мови. Проте, в сучасному суспільстві проблема формування комунікативної компетенції дітей-дошкільнят засобами усної народної творчості залишається мало дослідженою, зокрема: немає чітко вибудованої методичної системи застосування усної народної творчості, як засобу формування та розвитку комунікативних компетенцій в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Теоретичний аналіз літератури підкреслює значущість теоретико-прикладних аспектів зазначеної проблеми, що зумовлює актуальність обраної теми нашого наукового дослідження: «Використання народної творчості у формуванні комунікативної компетенції дітей дошкільного віку».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність застосування усної народної творчості в цілеспрямованому формуванні комунікативної компетенції старшого дошкільника в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1) Зробити теоретичний аналіз понять «мова», «мовлення», «усна народна творчість», «комунікативна компетенція».

2) Проаналізувати основні підходи до проблеми формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку.

3) Визначити основні критерії, показники і дати характеристику рівнів сформованості комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку.

4) Експериментально здійснити перевірку ефективності застосування усної народної творчості в формуванні комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку.

5) На основі результатів експериментального дослідження розробити програму розвивальних занять та перевірити ефективність застосування усної народної творчості у освітньому процесі з дошкільниками.

Об'єкт дослідження: формування комунікативної компетенції старших дошкільників.

Предмет дослідження: усна народна творчість як засіб формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: у процесі дослідження з метою розв'язання поставлених завдань ми використали наступні **методи:** теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, критеріїв та показників розвитку мовленнєвої творчості; емпіричні: цілеспрямоване та систематичне спостереження за освітньою діяльністю дошкільників, бесіда, аналіз документації; Методика «Розвиток розмовного мовлення (за Л. Михайловою)», Методика «Сформованість діалогічних умінь» (за В. Любашиною), Методика «Сформованість зв'язного мовлення у дітей» (за О. Ушаковою, Є. Струніною), математично-статистичний аналіз емпіричних даних.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що з'ясовано теоретичні поняття «мова», «мовлення», «усна народна творчість», «комунікативна компетенція», проаналізовано теоретичні положення щодо формування комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, підібрано комплекс психодіагностичних методик,

розроблено програму засобів ефективного впливу на комунікативно-мовленнєвий розвиток та сформульовано рекомендації, які можуть бути використані вихователями та психологами, а також студентами під час проходження педагогічної практики в закладах дошкільної освіти.

Експериментальна база дослідження: дослідження проводилося на базі дошкільного навчального закладу №36 м. Хмельницький. В дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку. Кількість дітей – 26 осіб.

Апробація результатів роботи: Основні положення і результати дослідження доповідалися та отримали схвалення на I Міжнародній науковій студентській конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства» (15-16 листопада 2019 р., м. Кам'янець-Подільський); регіональній науково-практичній конференції «Сучасне освітнє середовище закладу дошкільної освіти як чинник особистісного розвитку дитини» (19 грудня 2019 року, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський); Всеукраїнському круглому столі «Сучасна українська школа: інноваційність та відповідальність» (17 березня 2020 року, 3 нагоди 100-річчя кафедри педагогіки та управління навчальним закладом); X Всеукраїнських психолого-педагогічних читаннях, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича «Професійна орієнтація: стан і перспективи розвитку» (18 травня 2020 р., м. Київ); конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019 році (23-24 вересня 2020 року, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (29 вересня 2020 року, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» (28-29 жовтня 2020 року,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський).

Публікації: матеріали роботи опубліковані у збірниках наукових і науково-методичних праць:

1. Берецька Є. І. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетенції дітей // Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: Матеріали I Міжнародної наукової студентської конференції (15-16 листопада 2019 р.). У 3 Т. Кам'янець-Подільський: Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2019. Т.3. Соціальна робота. С. 8-11.

2. Берецька. Є. І. Підготовка майбутнього фахівця до формування комунікативної компетенції старших дошкільників // Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів X ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н. В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 147 с. С.12-15.

3. Берецька Є. І. Усна народна творчість як чинник формування комунікативної компетенції у старших дошкільників / Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» // Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради; [відп. секр. І.Л. Пукас]. Київ: Мілуніум, 2020. 395 с.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 66 найменувань. Основний зміст роботи викладений на 105 сторінках і містить 12 таблиць та 5 рисунків. Загальний обсяг роботи - 110 сторінок комп'ютерного набору.

ВИСНОВКИ

У нашому науковому дослідженні ми здійснили теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та запропонували практичне розв'язання даної проблеми формування у дітей старших дошкільнят комунікативної компетенції, опираючись на засоби усної народної творчості.

Ми проаналізовано основні поняття, зокрема такі, як «мова», «мовлення», «усна народна творчість», «комунікативна компетенція».

Під теоретичним поняттям «мова» ми розуміємо «систему лексичних, фонетичних, а також граматичних засобів. Мова виступає знаряддям, за допомогою якого можна виражати думки, почуття та виступає в якості найважливішого засобу спілкування людей» [9, с.126].

«Мовлення» розглядається, як процес практичного використання мови із наперед визначеною та усвідомленою метою.

Під поняттям «усна народна творчість» (фольклор), ми розглядаємо (загадки, приказки, казки, легенди) – все це служить багатим матеріалом, який викликає у дитячому серці повагу до рідної мови, до різних жанрів народної творчості.

Під теоретичним поняттям «комунікативна компетенція» ми розглядаємо «комплексне використання немовних (невербальних) та мовних (вербальних) засобів, які ставлять за мету комунікацію, спілкування в соціально-побутових конкретних ситуаціях, вміння адекватно орієнтуватися та оцінювати різні ситуації спілкування, вміння проявляти ініціативність у спілкуванні» [3, с. 20].

Важливим питанням у нашій науковій проблемі виступає розуміння «комунікативної спрямованості навчання», що «передбачає оволодіння дошкільниками рідною мовою, як важливим засобом комунікації та спілкування. Діти мають мати вміння не тільки давати відповідь на питання дорослих в процесі занять, а також повинні вільно використовувати рідну мову в усіх різноманітних життєвих ситуаціях, а саме: легко, без утруднень

залучатися до невимушеної розмови, вміти підтримувати розмову, виступати ініціатором розмови» [6, с. 51].

Ми проаналізували основні погляди та підходи вчених до проблеми формування у старшому дошкільному віці комунікативної компетенції. Важливою для нас була думка Л. С. Виготського, який наголошував на тому, що «мова на початку виступає в ролі засобу комунікації, а згодом виступає в якості знаряддя мислення та довільної регуляції дошкільником власної поведінки. Без участі мовлення процес комунікації є неможливим, у силу того, що мова виступає однією з найважливіших структурних частин освітньої діяльності дошкільника» [9, с. 158].

У науковій роботі ми визначили критерії комунікативної компетенції, які характеризуються наступними показниками, а саме:

- розмовне мовлення (включає наявність вмінь переказування змісту знайомих художніх текстів ровесникам та дорослим (стимульовано, самостійно); обізнаність дошкільників з формулами етикету мовлення),

- діалогічне мовлення (показниками виступає: вміння перехоплювати та підтримувати ініціативу у спілкуванні, вміння підтримувати спілкування та його завершувати, легко входити в спілкування, доцільність застосування усталених виразів мови, народних приказок, прислів'їв, а також вміння не відходити від теми діалогу)

- та зв'язне мовлення (включає наступні показники, зокрема, такі, як інтонаційна та емоційна забарвленість, виразність, чіткість, граматична правильність, самостійність, послідовність; вміння логічної, граматично правильної та зв'язної побудови розповіді за ілюстраціями).

Також ми опиралися в своєму експериментальному дослідженні на такі рівні сформованості комунікативної компетенції, як: високий, середній, низький.

В ході проведення експериментальної роботи нами розроблена програма розвивальних занять з опорою на використання усної народної творчості в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти.

Після проведення розробленої програми розвивальних занять, для того, щоб перевірити ефективність застосування жанрів усної народної творчості у освітньо-виховному процесі зі старшими дошкільниками, ми повторно проводили експериментальне дослідження за методиками, використаними в процесі констатувального етапу. При узагальненні результатів експериментального дослідження, ми прийшли до висновку, що в кінці формульованого експерименту мало місце підвищення рівнів сформованості комунікативної компетенції досліджуваних експериментальної групи.

На самому початку експериментального дослідження ми спостерігали низькі показники, а саме: високий рівень у експериментальній групі був відсутній, у контрольній групі теж відсутній; середній рівень у експериментальній групі наявний у 9 дітей (69,2%); у контрольній групі – у 10 дітей (76,9%); низький рівень в експериментальній групі наявний у 4 дітей (30,8%), у контрольній групі – у 3 дітей (23,1%). На кінцевому етапі експериментального дослідження ці показники помітно змінилися. Так, високий рівень в експериментальній групі наявний у 4 досліджуваних (30,8%), в контрольній групі – у 2 досліджуваних (15,4%); середній рівень в експериментальній групі мають 9 досліджуваних (69,2%); та в контрольній групі – 9 досліджуваних (69,2%); низький рівень в експериментальній групі відсутній, в контрольній групі наявний у 2 досліджуваних (15,4%).

Таким чином, ми виконали всі завдання, які поставили перед собою. В кінці експерименту за показниками дослідження ми спостерігали зростання кількісних показників у рівнях сформованості комунікативної компетенції досліджуваних експериментальної групи. Це може бути можливим за умови створення систематичного та цілеспрямованого використання програми розвивальних занять при опорі на використання усної народної творчості в освітньо-виховному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Результати порівняльної характеристики рівнів сформованості соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки . 2015. Вип.67. С.163 – 170. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2015_67_31
2. Арушанова А. Г. Исследование развития коммуникативной компетенции дошкольника // Наука о детстве и современное образование. Москва: Школьная книга, 2005. 184с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / А. М Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна та ін. // Вихователь-методист дошкільного закладу спецвипуск. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
4. Берецька Є. І. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетенції дітей // Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: Матеріали I Міжнародної наукової студентської конференції (15-16 листопада 2019 р.). У 3 Т. Кам'янець-Подільський: Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2019. Т.3. Соціальна робота. С. 8-11.
5. Берецька. Є. І. Підготовка майбутнього фахівця до формування комунікативної компетенції старших дошкільників // Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів X ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н. В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 147 с. С.12-15.
6. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання // Початкова школа. 2004. №3. С.3-6.
7. Беленька Г. В. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: Монографія / За загальною редакцією Г. В. Беленької, О. А. Половіної. Київ: Вид-тво, 2015. 244 с

8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / За ред. А. М. Богуш. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.

9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : підручник. 2-е вид., доповн. Київ: Слово, 2011. 704 с.

10. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Слово, 2011. 440 с.

11. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. 2-е видання. Київ: Слово, 2010. 374 с.

12. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації // Дошкільне виховання. 1999. № 6. С. 3-5.

13. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.

14. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.]. 3-є вид., випр. і доп. Київ : Каравела, 2012. 400 с.

15. Вюн'ник В. О., Ожимова С. М., Ханіна О. Г., Чернишова Л. В. Мій конспект. 6-й рік життя. Осінь. Харків: Основа, 2014. 174 с.

16. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: Навч.-метод. посіб. Київ: Шкіл, світ, 2006. 119 с.

17. Гончаренко А. Комунікативна компетентність – головна мета // Дошкільне виховання. 2008. № 7. С. 12-15.

18. Горбатюк О. В. Сучасні підходи до підготовки педагогічних фахівців дошкільної освіти / Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.27 (2 – 2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський. 2019.С.295-302.

19. Гордійчук М. С. Організація педагогічної роботи щодо використання сюжетно-рольових ігор із формування соціально-комунікативних навичок старших дошкільників/ Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.27 (2 – 2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський. 2019. С.302-310.

20. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка. Київ: Вища школа, 1987. С. 6.

21. Єнгаличева І. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами малого жанрового фольклору [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/50/13.pdf - Дата перегляду: 10.05.2020.

22. Журавльова Л., Кучеренко Т. Вплив усної народної творчості на формування культури мовлення дітей дошкільного віку // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки» Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2015. Випуск 16. 332 с.

23. Зінченко В. М. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини в умовах дошкільного закладу // Дошкільна освіта. 2004. № 1. С. 15.

24. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. Київ : Фенікс, 2008. 497 с.

25. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти :навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : НМЦВО, 2003. 300 с.

26. Калуська Л. В. Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга перша. Тернопіль: Мандрівець, 2006. 320 с.

27. Кондратенко Р. В., Олійник В. Ф., Онищенко І. В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навчально-методичний посібник / за заг. ред. В. Ф. Олійник. Кривий Ріг: КПІ, 2015. 224 с.

28. Короткий тлумачний словник української мови / Л. Л. Глумецька. Київ: Рад школа, 1978. 296 с.
29. Кравченко О. В. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності: навчально-методичний посібник, 2009. 75 с.
30. Лахтадир О. Якби не казка // Психолог дошкілля. 2013. № 10. С. 25 - 27.
31. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: навч. посібн. Київ: Знання-Прес, 2006. 591 с.
32. Лингвистический энциклопедический словарь // В. Н. Ярцева. Москва: Сов. энциклопедия, 1990. 682 с.
33. Листопад М. В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри драматизації [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_77/part_1/21.pdf. Дата перегляду: 20.10.2020.
34. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку: метод. посібн. Львів: Оріяна-Нова. 2008. 208 с.
35. Луценко І. Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму // Дошкільне виховання. 2015. № 1. С. 7.
36. Максимчук Н. П. Психологія дитячої обдарованості: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Кам'янець-Подільський: «Медобори» (ПП Мошак М.Ф.), 2003. 124с.
37. Максимчук Н. П. Основи психокорекції: Навчальний посібник. Кам'янець -Подільський: ПП “Медобори», 2011. 176с.
38. Малигіна Ю. Рідна мова! Як її не знати, як же не любити нам її. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та художньої літератури для старших дошкільнят // Дошкільне виховання. 2012. № 11. С. 18-19.
39. Мамчур Л. І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_42/43.pdf – Дата перегляду: 10.10.2020.

40. Марчун О. В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору : навч. посібник. Київ. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. Ч. 1. 201с.

41. Науменко. Т. Незвідані грані казки: народна казка в дитячому садку // Дошкілля. 2011. № 2. С. 5 - 7.

42. Недашківська Н., Недашківська Н., Кононенко О., Лахтадир О. Мовленнєві витинанки: вигадуюмо казку // Вихователь методист дошкільного закладу. 2013. № 8. С. 22.

43. Панчук Н. П. Психологічні особливості управління розвитком педагогічної творчості майбутнього фахівця // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол. П.С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Вип. 24: STEM-інтеграція як важлива передумова управління результативністю та якістю фізичної освіти. С.112-115.

44. Панчук Н. П. Психологічні особливості особистості обдарованої дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.27 (2 – 2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський. 2019. С. 335-340.

45. Панчук Н. П., Мацерук М. В. Формування комунікативно-мовленнєвого розвитку особистості дитини // Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2019. С.436-438.

46. Пахомова Л., Баклажко Л. Барвисті дива рідної природи. Бінарне заняття з розвитку мовлення для старших дошкільнят // Дошкільне виховання. 2012. № 8. С. 32-34.

47. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.
48. Піроженко Т. О. Мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку // Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. академіка С. Д. Максименка. Київ: Нора-Друк, 2003. Вип.23. 436 с.
49. Піроженко Т. О. Психологія комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07, Київ-2004. 40с.
50. Піроженко Т. О. До перлин народної мудрості // Вихователь методист дошкільного закладу. 2011. № 8. С. 45 - 49.
51. Подлінна С. В. Розвиток мовленнєвої компетентності // Дошкільний навчальний заклад. 2012. № 1. С. 5 - 10.
52. Поніманська Т. І. Освітня лінія «Дитина в соціумі» // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 10. С. 4-10.
53. Руденко Ю. А. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою засобами української народної казки // Наукова школа академіка Алли Богуш: монографія / Упорядник і загальна ред. А. М. Богуш. Київ: Слово, 2009. 528 с.
54. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
55. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. 368 с.
56. Селевко Г. Компетентности и их классификация // Народное образование. 2004. № 4. С. 139.
57. Сивачук Н. П. Українська народна поезія пестування: посібник для студентів філол. фак-тів (спец.укр. мова і літ. та народознавство) та пед. фак-ів вищих навч. закладів. Київ: Науковий світ, 2002. с. 51-52.
58. Сухар В. Л. Розвиток мовлення. Конспекти комплексних занять. Старша група. Харків: Ранок, 2009. 208 с.
59. Трифонова О. С. Домінанти визначення сутності понять компетенція і компетентність [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2010/NiO_8_2010/pedagog/Trif.htm Дата перегляду: 10.09.2020.

60. Тур Л. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Харків : Основа. 2016. 160 с.

61. Українське дошкілля: Програма розвитку дитини дошкільного віку / О. І. Білан; за заг ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець. 2017. 256 с.

62. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. вид. 2-е, доп. і випр. Рівне : Волинські береги, 2011. 552 с.

63. Франко І. Коли ще звірі говорили: Казки для дітей. Київ, 1979. С. 117.

64. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків : Ранок, 2013. 160 с.

65. Юрченко Н. Ф. Усі заняття в дошкільному навчальному закладі. Харків: Основа, 2008. 509 с.

66. Я у Світі (нова редакція): Програма розвитку дитини дошкільного віку. У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: МЦФЕР-Україна. 2014. 452 с.